

ZANIMIV FRAGMENT ŽIGOSANE KERAMIKE IZ PTUJA

JAKOB EMERŠIČ

Ptuj

Na površju terena v Rabeljči vasi, kjer stoji sedaj stanovanjski blok B-IV, si lahko, predno so komunalni delavci uničili arheološki teren, ob jesenskih oz. spomladanskih dneh pobiral najrazličnejše fragmente rimske keramike. Tu sem našel leta 1976 večji kos manjše sklede, ki zaradi svoje ornamentike vzbuja pozornost. Najdbo sem pokazal P. Koroščevi, ki mi je dala podatke o tej zvrsti keramike.¹

Posoda je bila sivo žgana ter izdelana iz dobro presejane ilovice in prevlečena s temno sivo prevleko. Po obliki spada k polkroglastemu tipu s cilindričnim vratom, ki se na vrhu končuje z navzven zaobljenim obodom v obliki polkrožnega rebra. Ornament se po značaju in po mestu, kjer je odtisnjen, deli v dva tipa. Na vratu se nahajajo zvezdasti krogi in mrežasto šrafirani pravokotniki. Tik po njim je z vodoravno črto ločen venec narebrenih listov, ki pokrivajo posodo skoraj do dna. Po ornamentih vidimo, da je bil žigosan s precejšnjo natančnostjo; vel. $7,2 \times 5,9$ cm, pr. ustja ca. 28 cm, (sl. 1, 2).

Po okrasni tehniki uvrščajo posamezni avtorji te posode v skupino lončenine z žigosanimi ornamentami.² Naš kos je res dokaj velik ter daje zanesljiv vpogled v njegovo osnovno obliko, vendar pa se ne da ugotoviti, kakšno je bilo dno. Po znanih posodah tega tipa so ta bila prstanaste oblike.³ V splošnem pa ga zaradi polkroglaste oblike posode in zlasti njenega oboda na ustju, avtorji primerjajo z obliko terre sigillate Drag 37.⁴

Keramiko, ki je okrašena v tehniki žigosanja, so zaradi nekaterih najdb⁵ prištevali v strokovni literaturi k izdelkom iz delavnic mojstra Resatusa in njegovega kroga,⁶ ki naj bi delovale na območju zahodne Panonije. Ker pa se ta tip keramike širi tudi na ozemlju od srednjega Podonavja na jugu vse do Slavonije in Srema, na vzhodu pa v Dacijo, in da so na celotnem ozemlju v tipih posod in posebno v ornamentiki določene razlike, so strokovnjaki ugotovili, da obstaja večje število teh delavnic, od katerih je imela vsaka določene značilne elemente.⁷ Madžarski arheologi ločijo glede na ornamente več delavnic že v zahodni Panoniji. Nasprotno se za kraje južno od Drave ločijo po obliki, tj. s pol-

kroglastimi skodelami z navznoter zavitim obodom, z določenim tipom dolija s posebno ločenim ustjem in podobno.⁸ Vse te oblike posod imajo skupne motivne elemente: krog razdeljen v osemlistni cvet, borove vejice in pasove z večvrstnimi vbodi vtisnjenimi s koleščkom. Po B. Vikićevi ima ta tip ornamenta avtohtone prvine, saj so odtisi s koleščkom in cvetni krogi keltskega izvora, borove vejice oz. listi pa ilirskega.⁹

Oblika posode, ki ima v nekaterih primerih analogije na ogrskem in tudi slavonskem ozemlju,¹⁰ kažejo vendar motivi v obliki cveta ter v določeni meri tudi borovi listi na dokajšnjo podobnost s slavonskimi primeri,¹¹ čeprav je bil celoten ornament poetovijske posode skrbneje odtisnjen in borovi listi oz. vejice realističneje upodobljene.

Na ozemlju Poetovija se motiv vejic oz. listov pogosto pojavlja na črnosivih skledah, ki so prevlečene s črnim svetlečim loščem in so podobne oblike, le da so nekoliko večje.¹² Ponavadi so posamezni listi odtisnjeni na notranji strani dna in na zunanji strani ostenja.¹³

Ta vrsta keramike je slabo predstavljena, zato ne moremo govoriti ali ta skupni ornament kaže na določene skupne delavnice,¹⁴ ki bi naj bile celo v Poetoviji ali v njeni bližini. V prid domnevi večjega števila delavnic teh posod govorijo ugotovitve madžarskih arheologov, kjer so dognali štiri skupine delavnic, od katerih je imela vsaka nekaj elementov, ki so jo ločili od ostalih.¹⁵

Na ozemlju severozahodne Panonije (komitat Feher), kjer domnevajo delovanje delavnic mojstra Resatusa in njegovega kroga, postavljajo to keramiko v čas po Vespazijanu in Domicijanu, to je v zadnjo četrtino 1. stoletja, ki pa po najdbah iz Szilasballasa ne doživijo več časa cesarja Trajana. Mlajši izdelki se bistveno ločijo od starejših, ker po Thomasovi opuščajo staro tradicijo, posebno glede ornamenta.¹⁶

Na prostoru jugozahodne Panonije, to je današnje zahodne Slavonije, so starejši primeri okvirno datirani v zgodnje cesarsko obdobje. Ta keramika nosi močne prvine keltskega in ilirskega obdobja. Pozne najdbe tega tipa keramike datirajo stratigrafski podatki z lesene naselbine v Bakarićevi ulici v Varaždinskih Toplicah v čas Hadrijana oz. Antonina Pija.¹⁷

Po teh skromnih danih podatkih vidimo, da je na celotnem zahodnem območju širjenja, to je izdelovanja in rabe te vrste keramike kronologija enotna. Tako ugotovimo, če pustimo vnmear sam tip posode, da ima ornamentika ptujškega fragmenta močno tradicijo starejših kultur, ki so tu obstajale.

Iz vsega povedanega lahko sklepamo, da se ta keramika pojavlja na severna tla Poetovia v svoji zgodnji obliki, kar bo morda še bolj potrdila objava arheološkega gradiva s tega terena, ki je bil delno raziskan od leta 1976 do 1980.

¹ Na tem mestu se P. Korošec iskreno zahvalim za vso pomoč.

² B. Vikić-Belančić, Neka obilježja ranocesarske keramike u jugozapadnoj Panoniji, *Starinar* 13—14 (1965) 97 s.

³ *Ibidem*, sl. 19. S. Petru, P. Petru, *Nevioudunum (Drnovo pri Krškem)*, Katalogi in monografije 15, Ljubljana 1978, T. 34: 1, 2; T. 53: 4; T. 69: 2, 5.

⁴ B. Vikić-Belančić, o. c., 99, sl. 21: 3 in 24. E. B. Thomas, Die römische Villa von Tac-Fövenypuszta, *Acta Arch. Acad. Sc. Hung.* 6 (1955) 11, sl. 3: 15; T. 42: 19, 20; T. 43: 1, 4, 9, 10.

⁵ *Ibidem*, 110.

⁶ *Ibidem*.

⁷ B. Vikić-Belančić, o. c., 97 in op. 50.

⁸ *Ibidem*, sl. 19, 21, 22.

⁹ *Ibidem*, 98, sl. 20.

¹⁰ E. B. Thomas, o. c., T. 42: 6, 14, 19, 20; T. 43: 1, 2, 4, 9, 10. B. Vikić-Belančić, o. c., sl. 21: 3.

¹¹ *Ibidem*, sl. 19, 20.

¹² I. Mikl-Curk, *Poetovio I*, Katalogi in monografije 13, Ljubljana 1976, T. 6: 4. S. Petru, P. Petru, o. c., T. 34: 1, 2 — le da imajo te drobne odtise s koleščkom. Na tem najdišču se pojavlja listna ornamentika tudi na drugih posodah (*ibidem*, T. 31: 1). S. Pahič, Najdbe z rimske ceste

Slovenska Bistrica—Pragersko, *Arheološki vestnik* 29 (1978) 201, T. 8: 25; T. 30: 1.

¹³ Podatke za te najdbe mi je posredovala P. Korošec.

¹⁴ E. B. Thomas, o. c., 112 s.

¹⁵ L. Nagy, Egy pannoniái terra sigillata gyár, *Archaeologiai értesítő* 42 (1928) 98 s.

¹⁶ E. B. Thomas, o. c., 113 in op. 193.

¹⁷ B. Vikić-Belančić, Prilog istraživanju antičkog naseobinskog kompleksa u Varaždinskim Toplicama, *Vjesnik Arh. muzeja u Zagrebu* 6—7 (1972—73) 100, 118.

